

”På Förstukvisten”

50

omtyckta låtamelodier för fiol.

spelta på Skansen
utå

LARS I SVARVEN

L. J. SUNDELL.

Ur utlåtanden från auktoriteter inom folkmusikens område.

På begäran får jag härmed intyga, att Läraren Herr *L. J. Sundell* i Västervik är en synnerligen intresserad och insiktsfull samlare av gammal svensk folkmusik och därvid ådagalägger ovanlig förståelse för efterforskningar och undersökningar jämväl rörande företeelser, som med denna musik äga samband; att hr Sundell dessutom *korrekt* och *stilenligt* föredrager gamla svenska låtar.

Lund den 1 okt. 1910.

NILS ANDERSSON

Stadsnotarie, Juris och Fil. Kand.

Det är undertecknad ett nöje att intyga, det folkskolläraren *L. J. Sundell* från Västervik under den tid han medverkat på Skansen som allmogefiolist, visat sig äga, ej blott en betydande *färdighet* å sitt instrument, utan jämväl den sanna *förståelsen* för folkmusikens väsen: dess *vemod* och *humor*.

Stockholm den 22 febr. 1915.

NILS KEYLAND

Intendent vid Nordiska museet och Skansen.

Herr *Sundell* är en synnerligen duktig fiolist, som ej blott spelar även de svåraste av våra polskor och andra danslåtar fullständigt korrekt i tekniskt avseende, utan vad mera är, förstår att återge dem på äkta bondespelsmanér, både vad rytm, betoning, och stråkföring angår.

Stockholm den 15 febr. 1915.

YNGVE LAURELL

A. manuens. Rikamuseet.

BESKRIVNING.

De flesta av mig här upptecknade låtar från "Östergyllen" spelades eller sjöngos i min barndom på 80-talet uti Ydre och Kinda härader av följande personer:

- 1) *Eva Bom*, (mormor) född år 1800.
- 2) Smeden *Samuel Kindgren* från Rumskulla.
- 3) Förtegnaren *Per Andersson*, Sund.
- 4) Mjölaren "*Anners Joan*", Sund.
- 5) Nämndemannen *A. G. Johansson*, Sund.
- 6) Kusken *E. Valström*, Sund.
- 7) *Göran Aronsson*, Tidesrum samt socknehjonet "*Stuta-Zakris*" m. fl.

1. **Västerdahls-marsch**, gånglåt, spelades och trallades allmänt på 80- och 90-talen samt användes t. o. m. som "utgångsstycke" i kyrkan.
2. **Landsvägstrall** sjöngs mestadels av den kvällsvandrande ungdomen. Texten till första versen: "Jag, har trott, att ditt hjärta var ett tempel, där varken svek eller falskhet uti kunde bo, men du var för mig ett lärorikt exempel, att det finns väl ingen 'flecka', som man riktigt kan tro" etc.
3. **Stuta-Zakris' luffarelåt**. Socknehjonet Zakris var ett stort original med sina gånglåtar och visor, de senare med mer eller mindre "vågad" text. Melodierna utförde han på s. k. "säldepipa", (sälgbarkspipa) näverlapp eller syrenlöv. — Den första versen i "Luffarelåten" lyder: "Jag är en liten lilja, som nyligen uppvuxit uti detta ogräs, som ännu står kvar, och falskhet och svek, de vill förföra mig, och snarorna de ligga så fördolda på min stig." Senare delen av låten trallades eller spelades å hans primitiva instrument.
4. **Flötare-trallen**. Bulsjö-ån i Sund användes förr och än i dag som flottningsled för Ydrebygdens avverkade timmerstockar. Då "flötara" marscherade mellan de olika "tvärkroka", där timret "satt sig" och buro stolt sina pikhakar på axeln, trallades eller visslades ovannämnda låt.
5. **Mormors visa**. Visan sjöngs dallrande och yemodigt av gamla mormor, som påstod, att hennes farmor lärt henne densamma.
6. **Offerkast**. Denna visa skildrar ett mord och huru som på mordplatsen en stor offerkast småningom kom till.
7. **Somma-visan** (*obs!* o-ljud) skildrar, huru 9 ynglingar, som skulle ro över sjön Sommen i en lånad, bristfällig båt, alla funno sin grav i vågorna. "Döden mötte dem allt i ett ögonblick." — Melodien, som är högst egendomlig, lär ha diktats av en allmogekvinna.
8. **Kärleksvisa**. Melodien användes som gånglåt och hade följande text: "När jag lägger mig om kvällen, så tänker jag så här: om jag hade min flicka hos mig här ;: Då skulle jag ej sörja, ty du är min och jag är din, och nu vilar jag hos dig."
9. **Knektens kärleksvisa** sjöngs i min barndom av knekten Sandin, Svinhult. Sista versen i själva visan lydde så: "Adjö, hulda vän, du mig dårat; ja, nu får jag aldrig mera tänka uppå dig, fast hjärtat lilla mitt, det har du sårat. Nu får jag, dig förglömma och leva lyckelig." Därefter sista avdelningen: "Inte vill jag sörja, skönt om intet jag får dej, ;: Si Herren Gud han har lovat att ge en bättre tös åt mej."
10. **Lekmelodi**, allmän i Sund. Texten: "Gosse lille, håller du mig kär, skall du få vila på armen ;: Vill du, vill du bygga bo med mej; aldrig nånsin överger jag dej; tro och kärlek leva blott för dej, så länge kärleken håller sej."
11. **Ägga-vals**. Om denna vals berättas, att tvenne spelmän blevo bjudna långt bort från hemorten för att spela på ett påskakalas. De hade förut kommit överens om att till minne härav komponera en vals med 4 repriser; alltså två vardera. Emellertid blevo de efter tidens sed grundligt trakterade med påskägg, varvid det tomma skalet för varje uppått ägg skulle fyllas med brännvin och samvetsgrant, supas ur. Då spelmännen vaknade "dagen efter" för att dikta den nya vals, så var den ene sjuk och ångerfull, då däremot den andre var synerligen "livad". Den tungsinte börjar i första reprisen, den glade diktar den andra; n:r 1 fortsätter i tredje reprisen för att i den fjärde bli utskrattad av sin kamrat.
12. **Schelins vals** spelades ofta på "lekstugor" och "ostagänge" i Ydre.
13. **Kinda-vals**. Denna melodiosa låt var förr allmän uti Kinda härad.
14. **Ydre-vals**. Valsen spelades framför allt på herrskapsbaler.
15. **Klarinett-vals** tar sig bäst ut på klarinett och var vanlig på 90-talet. Omtyckt att dansa efter.
16. **Trigrepen**. De gamla spelmännen använde sällan lillfingret på de tre grövre strängarna. Dock kunde en och annan av de skickligaste sträcka lillfingret ända till "grovbaser", då man fick "tritonig kläm". Därav valsens namn.

17. **Klockvalsen.** I Östergötlands museum finns en gammal väggklocka, som på metalltrattar spelar melodin till: "Fordomdags drucko götarna ur horn." Efter denna melodi som mönster lär valsen vara komponerad.
18. **Prinsessvalsen** spelades med kläm av *A. Larsson*, Svinhult. Han var min "medspelare" i yngre dagar.
19. **Sammels vals.** Denna var spelman *Samuel Kindgrens* favorit-vals.
20. **"Sputta i taket"-valsen** utfördes vid glada tillfällen av nämnde *K.* Han satte då upp stolen i en "ståndsäng" och placerade sig, sittande på stolstödet och med fötterna på sitsen, varefter han kunde "smocka dit bladda, så ho inte köm igen".
21. **Vikbolands-vals.** Denna vals är upptecknad efter en spelman från Norrköpingstrakten.
22. **Soldatvals** spelades förr allmänt vid "skarp-skyttebaler".
23. **Ydre-Hambo** är upptecknad efter kusken *E. Valström*, Buhlsjö, Sund.
24. **Kinda-Hambo** är allmänt känd i Tidesrum och Kisa.
25. **Knäpp-Hambo**, spelad med kläm av spelmannen "Göran i Läpp".
26. **Görans Hambo** är, enl. uppgift komponerad av samme spelman.
27. **"Pater katt"** (schottis) är komponerad av en snickare, nu bosatt i Närke.
- 28-29. **Kinda-polkor.** Dessa livliga "polketter" spelas allmänt i Tidesrum.
30. **Ydre-polka** med sina sprittande tongångar dansas efter "så askan dammar i spisen".
31. **Rivare-polka.** Till de två första takterna sjunges: "Klia, klia tårna på dej?" Första och femte takterna böra spelas med glidning på *a*-strängen.
32. **Görans polka** är komponerad av den förut nämnde "Göran i Läpp".
33. **Knäpp-polka**, spelad av kusken *E. Valström*, Buhlsjö, Sund. Vid knäppningarna på *e*-strängen brukade han passa på att med stråken dänga de dansande flickorna i ryggen.
34. **Signal-polka.** De två första takterna, som kunna bisseras, tills de dansande ställt upp sig, har givit polkan sitt namn.
35. **Pelles polka** är komponerad av urmakaren *Per Engstrand*, Malexander.
36. **Gammal polska.** Denna egendomliga typ, som brottas mellan dur och moll, är upptecknad ur en äldre notbok, tillhörig en sjöman från trakten av Bråviken.
37. **Etter-polska.** Då spelare *Samuel* "sulle dra te" me samma polska, brukade han säga: "Nu ska jag spele, så gräset ska gro å så etter rasane, så fönsterrutera ska stå som sprättebåga."
38. **Kindgrens polska.** Om denna polska, som var samme spelmans favoritlåt, brukade han yttra: "Hö går så fort, så just söm en löfter öpp fingra, å en te ress å sätta ner dom igen."
39. **Polska.** Den är känd i hela Östergötland, och brukade man sjunga till de två första takterna: "Trip, trap, trull, Lötta trillar ikull."
40. **Körpolska.** "Fyra vita hästar för en ljusblå vagn, hopp fadiralladiralla etc.; fyra spruckna bjällror, di ger ingen klang, hopp faderiaderia etc." Polskan dansades helst som lång eller slängpolska, då alla skulle vara med i svängen.
41. **Mjölharens polska** är den första låt, jag vid 9 års ålder hörde spelas av *Anners Johan Mjölhare*, Ånstad kvarn, Sund.
42. **Trätarepolskan.** I första reprisen är spelmannen vresig, enär hans skvalleraktiga käring stannat för länge borta. Hon vågar ej gå hem, förrän hon lånat ett kvarter brännvin att muta gubben med. Hemkomsten skildras i 2:a reprisen.
43. **Grisapolska**, en burlesk företeelse, som ej är ämnad att dansa efter.
44. **Näcka-polskan** är upptecknad av framlidne musikdirektör *Törnwall*, Linköping. De egendomliga tongångarna i första reprisen samt 16-delsfigurerna i andra reprisen 'orde påminna om Näckens vattenrörelser.
45. **Polska a-moll.** Har upptecknats efter gamla noter från "Göran i Läpp".
46. **Östgötasverpen** (sverpa-dansa) är efter *Anders Gustav Johansson*, Lövåsa, Sund.
47. **Hins polska** skall åskådliggöra, när Hin Håle tog Pintorpafrun. Till första reprisen sjunger hon: "Söte Håle, ta mej inte än!" I den andra svaras: "Joo duu, joo du, ja tar dej." Efter spelman *Söderberg*, Västervik.
48. **Snickare-polska** är komponerad 1834 av en mycket musikalisk spelman *Styrlander*, Kinda.
49. **Visslare-polska** är från samme spelman. Glada visslingar höras i flageolettonerna.
50. **Nöckla-härpa.** Denna gamla polska med sin sällsynta *c*-molls-förstämning är upptecknad efter förut omnämnde *A. G. Johansson*, Sund. Första reprisen får ej spelas fort. I den andra med sitt "stadiga legatospel, höres "nyckelharpan surra".

Västerdahls marsch.

1.

The first system of the 'Västerdahls marsch' consists of five staves of music. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The melody is written in a single treble clef. It begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes, including some beamed sixteenth notes. There are several slurs and accents throughout the piece. The first staff ends with a double bar line and repeat dots. The second staff continues the melody with more complex rhythmic patterns. The third staff features a repeat sign and a double bar line. The fourth and fifth staves complete the piece with a final double bar line.

Landsvägstrall.

2.

The second system of the 'Landsvägstrall' consists of four staves of music. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The melody is written in a single treble clef. It starts with a quarter rest, followed by eighth and sixteenth notes. The piece includes various rhythmic patterns, slurs, and a trill (tr) in the fourth staff. The first staff ends with a double bar line and repeat dots. The second staff continues the melody. The third staff features a repeat sign and a double bar line. The fourth staff concludes the piece with a final double bar line.

Stuta-Zakris' Luffarelåt.

3. Musical notation for the first piece, consisting of three staves. The first staff is the melody, and the second and third staves are accompaniment. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The piece ends with a repeat sign and a fermata.

Trall el. vissling

Flötaretrallen.

4. Musical notation for the second piece, consisting of three staves. The first staff is the melody, and the second and third staves are accompaniment. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The piece ends with a repeat sign and a fermata.

Mormors visa.

fr. 1700 talet.

5. **Långsamt.** Musical notation for the third piece, consisting of two staves. The first staff is the melody, and the second staff is accompaniment. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The piece is marked 'Långsamt.' and ends with a repeat sign and a fermata.

Jag är ett lamm bland vil - da djur, som ut - i sko - gen är. Jag har ej far, ej
hel - ler mor, ej hel - ler sys - ter, ej hel - ler bror, på he - la den - na jord.

Offerkastan.

6. Musical notation for the fourth piece, consisting of two staves. The first staff is the melody, and the second staff is accompaniment. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The piece ends with a repeat sign and a fermata.

